

Оксана Чаплінська,
кандидат філософських наук, доцент та
завідувач кафедри філософії та політології
Житомирського державного університету імені Івана Франка
ORCID 0000-0002-9702-6906
chaplinskay@ukr.net

Олена Юрчук,
доктор філологічних наук, доцент, завідувач
кафедри українського літературознавства та компаративістики
Житомирського державного університету імені Івана Франка
ORCID 0000-0003-2028-9211
ecenin@ukr.net

**ЕКЗИСТЕНЦІАЛ САМОТНОСТІ В СУЧАСНІЙ ПОЛЬСЬКІЙ ПРОЗІ
(ЗА РОМАНОМ ЯНУША ЛЕОНА ВИШНЕВСЬКОГО «САМОТНІСТЬ У МЕРЕЖІ»)**

Проблема самотності в сучасній світовій літературі набула особливої актуальності. Письменники пропонують її варіативне осмислення: від самотності як відокремлення від себе й світу до самотності «зависання» у вимірі «без-Іншого». У пропонованій студії зосереджено увагу на особливостях художньої презентації екзистенціалу самотності в сучасній польській літературі. Ілюстрацією став дебютний роман Януша Леона Вишневського «Самотність у Мережі». Крізь призму комунікативної філософії проаналізовано зміну розуміння самотності як очікування зустрічі з «Іншим» на самотність як атрибут сучасного людського буття.

Ключові слова: екзистенціал, самотність, комунікація, Інший, сучасна польська проза.

**Chaplińska Oksana, Yurchuk Olena. Ekzystencjał samotności we współczesnej prozie polskiej
(na podstawie powieści Janusza Leona Wiśniewskiego «Samotność w Sieci»)**

Problem samotności we współczesnej literaturze światowej stał się szczególnie istotny. Pisarze oferują wariantowe jego zrozumienie: od samotności jako oddzielenia od siebie i świata do samotności «zawieszania się» w wymiarze «bez-Innego». Proponowane studio koncentruje się na osobliwościach artystycznej prezentacji egzystencjalnej samotności we współczesnej polskiej literaturze. Ilustracją była debiutancka powieść Janusza Leona Wiśniewskiego «Samotność w Sieci». Poprzez pryzmat filozofii komunikacyjnej zmiana w postrzeganiu samotności jako oczekiwania na spotkanie z «Innym» okazuje się samotnością jako atrybutem współczesnego człowieka.

Słowa kluczowe: egzystencjał, samotność, komunikacja, Inny, współczesna proza polska.

**Chaplinska Oksana, Yurchuk Olena. Existential loneliness in contemporary Polish prose (based
on Janusz Leon Wiśniewski's novel «Loneliness on the Net»)**

The philosophical and literary discourse of existentialism has witnessed the loss of man's existence as a «comfort zone», instead outlining the onset of averaged, false existence. A man persecuted by fears and insecurity, loss, meaninglessness of his life, preferred to escape from reality, which every time puts before him new difficult demands. As a defense mechanism, escapism takes many forms, but the fact that co-existence with the Other, integrity acquires attribute features of a simulacrum or a phantom, remains undeniable. Pluralism and mosaicism, the simulation of human authenticity exacerbate the tragedy of an individualized, monadic being dominated by the existential loneliness.

The problem of the nature and essence of loneliness has a significant place in literary, philosophical, religious, psychological and other practices. The actuality and «slippage» of the

essence of this existential is due to its inherent ambivalence, in particular, the researchers stated the presence of external / internal, good / bad, situational / chronic, male / female loneliness. Every attempt at phenomenological reduction, the attempt to «take it in parentheses» raises even more questions.

It is natural that the existentiality of loneliness has become a productive part of the artistic practices of contemporary world literature. Writers propose its variant comprehension: from loneliness as separation from oneself and the world to the solitude of «hovering» in the dimension of «no-Other». The proposed studio focuses on the peculiarities of the artistic presentation of the existential loneliness in contemporary Polish literature. An illustration was Janusz Leon Wiśniewski's debut novel, Loneliness on the Net. Through the lens of communicative philosophy, the change in understanding of loneliness as an expectation of meeting with the «Other» to loneliness as an attribute of modern human being is shown. The work articulates different kinds of it, when a person is paradoxically doomed to loneliness, because there is no Other (or that significant Other), or when he meets another, but does not receive the desired harmonious co-existence.

Key words: *existential, loneliness, communication, Other, contemporary Polish prose.*

Постановка проблеми. Філософсько-літературний дискурс екзистенціалізму засвідчив утрату людиною існування як «зони комфорту», натомість окреслив наступ усередненого, несправжнього буття. Людина, переслідувана страхами й невпевненістю, загубленістю, безсенсовістю свого життя, віддала перевагу втечі від реальності, котра щоразу ставить перед нею нові складні вимоги. Як захисний механізм ескапізм має найрізноманітніші форми, однак беззаперечним залишається той факт, що спів-буття з Іншим, цілісність набувають атрибутивних ознак симулякру чи фантому. Плюралістичність і мозаїчність, симуляція людської автентичності посилюють трагічність індивідуалізованого, монадного буття, у якому домінує екзистенціал самотності.

Аналіз основних досліджень і публікацій із зазначеної проблеми. Проблеми природи й сутності самотності належить вагоме місце у філософських, релігійних, психологічних, літературних та інших практиках. Актуальність і «вислизання» сутності цього екзистенціалу обумовлені іманентною йому амбівалентністю. Зокрема, дослідники констатували наявність зовнішньої / внутрішньої, доброї / поганої, ситуативної / хронічної, чоловічої / жіночої самотності. Кожна спроба феноменологічної редукції, намагання її «взяти в дужки» породжує ще більше питань. Наприклад, норвезький філософ Ларс Фр. Г. Свендсен у праці «Філософія самотності» намагається максимально охопити всі площини її осмислення і водночас нівелювати міфи та ілюзії щодо неї. Саме тому він «розглядає самотність то як настрій, почуття дискомфорту, страх, соціофобію та антропофобію, переживання втрати, дефіцит довіри та прив'язаності, самовільне відчуження, то як почуття соціального голоду, біль недостатнього визнання, любові, близькості, ба навіть як генетичну мітку (недостатність окситоцину)» [7, с. 8]. Жага цілісності зі світом, жага спів-буття з Іншим своїм прихованим «бонусом» має самотність. Тому цілком закономірно, що час від часу спостерігаємо інтерес до цього екзистенціалу. Наголосимо, що особливої актуальності самотність набула у філософії ХХ ст., опосередковано або безпосередньо ставши предметом міркувань як зарубіжних (Х. Арендт, М. Бубера, М. Вебера, М. Гайдеггера, Г. Зіммеля, Х. Ортеги-і-Гассета, Б. Рассела, Ж.-П. Сартра, К. Ясперса та ін.), так і українських дослідників (Я. Башманівської, Б. Голоти, І. Ігнатенко, Н. Лубенець, М. Мовчана, Н. Осадчої, Н. Хамітова, Ю. Швалб, А. Фльорко та інших).

Метою статті є осмислення екзистенціалу самотності в романі польського письменника Януша Леона Вишневіського «Самотність у Мережі».

Виклад основного матеріалу з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Інформаційні технології й сучасні технічні перетворення кардинально змінили не тільки соціокультурний простір повсякденного буття людини, а й трансформували структуру її комунікативного досвіду. Інформаційне насильство, зменшення безпосередніх

міжособистісних контактів і зростання опосередкованих форм спілкування, анонімність, різні форми «інтерпасивних хвороб» зумовили неповноцінну й спотворену стратегію комунікації. Зростання ролі інформаційних потоків своїм наслідком має витіснення соціальних комунікацій, а людина, опинившись на перетині комунікативних струменів, ситуативно виконує функцію чи то реципієнта, чи то відправника, або є тільки їхнім предметом. Цілісність світу витіснилася фрагментарністю й розірваністю. «Я», набуваючи конфліктності та нестійкості, трансформується в порожню інтелектуальну конструкцію. Драматизм сучасної антропологічної ситуації зумовлений ще й тим, що, сприймаючи світ через дисгармонію та деструкцію, «я» набуває нової атрибутивної властивості – самотності. Яскравою ілюстрацією цього є теза Ж.-П. Сартра: «Ми самотні, й нема нам вибачень» [6, с. 327].

Будучи одним із трагічних парадоксів сучасності, вона не дозволяє й блокує спів-буття з Іншим. На думку представників комунікативної філософії, її джерелом є неспроможність потрапити в неповторний світ Іншого й проїнятися його змістом. Відтак, проблема самотності у своєму трактуванні з питань міжособистісної взаємодії набула превалюючих особистісно-індивідуальних акцентів [8, с. 37]. Тому комунікаційна криза сучасного інформаційного суспільства доповнюється «епатажною самоізоляцією», «надлишковою глухотою», «мовчанням», «акустичною німотою». Ініціює втечу в самотність або бажання уникнути буття серед подібних собі самітників, бо Інші в такому ж критичному стані, або ж бажання врятуватись від реальності в комфортному «домі», що асоціюється з едемом. Відчуття «неприкаяності й сирітства», «епоха бездомності» (М. Бубер) укотре актуалізували спроби побудови такого затишного «дому», до прикладу постмодерний проект Internet-будинку.

Закономірно, що екзистенціал самотності став продуктивною частиною художніх практик сучасної світової літератури. Письменники пропонують його варіативне осмислення: від самотності відчуження людини від світу до самотності «зависання» у вимірі «без-Іншого». Найяскравішими здобутками вважаються «Сто років самотності» Габріеля Гарсія Маркеса, «Норвезький ліс» Харукі Мураками, «Середня стаття» Джеффри Євгенідіса, «Жінка в пісках» і «Людина-коробка» Кобо Абе та інші твори. Польська художня література кінця ХХ – початку ХХІ ст. також поповнилася текстами, які присвячені екзистенціалу самотності: «Архіпелаг Ринок, або Щоденник Бригіда Джонса» С. Лучака, «Сімнадцять секунд» П. Гульди, «Четверте небо» М. Сенєвича, «Globalnation. Картинки з попкультурних часів» Г. Копачевського. Зображеним у цих творах міжлюдським стосункам властиві риси, які іманентні «вішаковим спільнотам» (З. Бауман), тобто поверховість і короткотривалість стосунків, а на екзистенційно-особистісному рівні домінує самотність як специфічно людська ситуація у світі, «що характеризується розмиванням ідентичностей, відчуженням, мізантропією» [9, с. 243]. Втеча в самотність у натовпі врешті-решт завершується усвідомленням того, що «людські відносини і спілкування є не чим іншим, як симулякром, а їхній зворотній бік – це безмежна самотність у натовпі таких самих самотніх учасників сфабрикованих системою змагань за місце під сонцем» [9, с. 245]. У пропонованій статті зосередимо увагу на особливостях художньої презентації самотності в дебютному романі сучасного польського письменника Януша Леона Вишневського «Самотність у Мережі».

Насамперед зупинимося на творчості сучасного польського письменника, який досі залишається на маргінесах української полоністики, та й загалом мало знайомий пересічному українцеві. Хоча останнім часом в українському перекладі вийшла низка його романів: «Аритмія почуттів» (2010 р.), «Сцени з життя за стіною» (2010 р.), «Коханка» (2013 р.), «Бікіні» (2016 р.), «Гранд-готель» (2014 р., 2017 р.), «Самотність у Мережі» (2015 р., 2019 р.), «Зміщення спектра» (2019 р.).

Зауважимо, що література – «це розповідь про Іншого через себе. Без того це ніяк не втілюється – ти не можеш дати голос Іншому, не пропустивши цей голос через себе, через власну свідомість» [3, с. 25]. Тому сміливо можемо говорити про феномен Януша Леона

Вишневського, котрий сублімував власну самотність після розлучення з дружиною в художній текст. Хоча маємо ствердити, що «автобіографізм» роману не є настільки однозначним. Письменник у двох часово віддалених інтерв'ю пояснив, що роман містить «сліди» його власної драми, з одного боку, а з іншого – розповідає про історію людей, до яких він був лише причетним. Спочатку він іронічно коментує появу дебютного роману «Самотність у Мережі»: «Мені просто було сумно... Я вирішив, що написати таку історію буде дешевше, ніж звернутися до психотерапевта». А вже за рік уточнює: «Це була моя перша книга, прем'єра моєї літературної кар'єри, хоча краще сказати – літературного життя. Безперечно, перша книга дуже автобіографічна. Так завжди. Але я хочу поінформувати кожного: це не моя історія. Не мій роман. Я причетний до цього тільки тому, що слухав жінку, яку знаю особисто. І знаю чоловіка, вченого, він мій друг, ще й живе недалеко від мене, тому час від часу ми бачимося. Але ця пара зараз не разом» [1].

Цілком погоджуємося з Ізабелюю Осіядач, котра, міркуючи про свого співвітчизника, який із науковця «доктора інформатики та габілатованого доктора з хімії (його комп'ютерною програмою користується більшість світових хімічних компаній), професора Поморського педагогічного університету в Слупську» (а саме так він презентує себе на обкладинці першого видання роману) перетворився на письменника, стверджує: «*Na czym polega fenomen prozy Janusza L. Wiśniewskiego? Autor mistrzowsko łączy w swoich opowieściach emocje, erotykę i naukę, za każdym razem daje się poznać jako niezrównany znawca ludzkich dusz – zarówno męskich, jak i żeńskich. W swoich powieściach ukazuje pragnienie miłości i kontaktu z drugim człowiekiem. Według jego wielbicielek rozumie kobiety jak nikt inny, a każda z nich czuje, jakby pisał właśnie o niej i dla niej*» [5].

Сюжет роману видається на перший погляд дещо тривіальним та мелодраматичним. Це ще одна історія кохання, що «з-поміж усіх вічних речей (...) триває найкоротше...». Світ героїв, котрі переживають віртуальне кохання, поділено навпіл. Вагома частина його – це Мережа, у якій вони пишуть один одному листи, у такий спосіб рятуючись від поразок у реальному світі. Та з часом ні до чого не зобов'язуюче спілкування поглиблюється, зміщуються емоційні реєстри від приятельського тону до еротичної напруги, що веде до цілком логічного фіналу – Якуб і безіменна жінка закохуються. Не уникає автор і реальності, розповідаючи історії, що мають місце або мали поза Мережею. І ось тут Януш Леон Вишневський виходить за межі любовної драми, підсилюючи її оповідями про родину, друзів, роботу, уподобання, минуле персонажів.

У якийсь момент два паралельних світи: віртуальний та реальний перетинаються. Парадокс у тому (sic! з огляду на назву роману), що тотально самотніми Якуб і його обраниця стають не у віртуальному світі, а зіткнувшись із реальністю, котра жорстоко нівелює будь-яку можливість бути закоханим разом: вагітна від шлюбного чоловіка жінка без імені не обирає того, кого любить, прирікаючи себе заради дитини на нещасливий шлюб, а Якуба на вибір без вибору – покінчити життя самогубством. В епілозі дізнаємося, що чоловік має їхати потягом до Дрездена через станцію Берлін-Ліхтенберг, на якій «кидається під поїзд найбільше самогубців», щоб зустрітися з тими, кого він любить: «Сьогодні він зустріне всіх, кого любить. Майже всіх» [2, с. 365].

Зазначимо, що завдяки цій станції самогубць автор створює обрамлення любовній драмі, адже роман не тільки закінчується згадуванням про неї, а й починається. Уперше зустрічаємо Якуба саме на четвертій колії одинадцятого перону залізничної станції Берлін-Ліхтенберг. На платформі бачимо занедбану постать бомжа: «На лавці, ближче до виходу з тунелю, сидів худий смердючий чоловік. Він роками жив на вулиці. Тремтів од холоду і страху» [2, с. 6], а вже потім елегантно одягнутого Якуба: «На другій лавці, за кіоском з пресою та напоями, сидів інший чоловік. Його вік годі було визначити. Близько тридцяти семи-сорока років. Засмаглий, із запахом дорогого одеколону, у чорній вовняній маринарці, світлих фірмових штанах, розтібнутій сорочці оливкового кольору й зеленій краватці» [2, с. 7]. Здавалося, що нічого не об'єднує цих двох людей із різним соціальним статусом, однак автор знаходить для

них спільний знаменник – самотність: «Сьогодні він востаннє прийшов на цей двірць. Потім він уже ніколи не буде самотній. Ніколи. Самотність – це найгірше. Чекаючи на поїзд, він сидів спокійний, примирений із собою. Майже радісний» (занедбаний чоловік) [2, с. 6] та «Минула північ. Похилив голову і відчув, що не стримає сліз. Давно вже не почував себе таким самотнім. Це через цей день народження. Самотність як почуття вже декілька років лиш зрідка сягала його в шаленому вирі буденності. Самотнім буваєш тільки тоді, коли на це є час» (Якуб) [2, с. 7].

Саме ця зустріч стає для двох самотніх чоловіків поштовхом до нового життя. Принаймні, бож відмовляється від ідеї самогубства. Бачимо алюзію на сартрового Рокантена із «Нудоти»: «Я почувався так самотньо, аж думав скоїти самогубство. Мене стримувала лише думка, що ніхто, абсолютно ніхто не прийме мою смерть близько до серця, і у смерті я буду ще самотнішим, ніж за життя». Бож, помітивши сльози Якуба, промовляє: «Слухай, колего, я не хочу тобі перешкоджати. Я не хотів, справді. Я теж не люблю, як хтось чіпляється, коли я плачу. Я піду собі геть. Плакати треба в спокої. Лише тоді від цього радісно» [2, с. 9]. Натомість Якуб «...зробив щось, що видавалося йому тієї миті зовсім природним і чому він не міг оператися. Він притягнув того чоловіка і притулив до себе. Поклав його голову на плече, прикрите подертою болоньєвою курткою. Вони сиділи так якусь мить, відчуваючи, що відбувається щось урочисте» [2, с. 9]. Цікаво, що за дев'ять місяців по тому елегантний чоловік знову опиниться на цій самій платформі й буде настільки самотнім, що зважиться на самогубство, але цього разу його не буде кому зупинити чи підтримати.

Тож особливого шарму мелодраматичній історії, де падають літаки, але головному героєві вдається вижити, де любов – це знову трикутник, надає авторська спроба осмислити, що таке є самотність, від чого вона залежить, якою може бути. Януш Леон Вишневський артикулює різні види самотності в різних історіях з різними героями, та повсякчас наштовхує на розуміння, що будь-яка самотність закінчується із зустріччю з Іншим: «Пам'ятає ще момент прощання з Анею... (...) Чи не так щоразу почувалася його матір, коли він, підліток, залишав її і виїжджав у другий кінець Польщі? Проштовхуючись на летовищі через натовп, він раптом замислився: чи ті всі його бактерії, що спричиняють тиф, усі стани піднесення в зреалізованому подиві й уся ця метушня в його житті не є випадково тільки формою втечі від пустки й самотності? Аня заповнила на декілька тижнів цю пустку радістю, зворушенням і чимось справді важливим» [2, с. 172].

Подолання самотності, на думку К. Ясперса, залежить від комунікативних здібностей людини, оскільки спілкування часто має характер «безнадійної спроби віднайти спільність серед самотніх» [Цит за: 7, с. 120]. А тому спілкуватись потрібно на одному рівні, спілкуватись так, щоб «я» й Інший співіснували рівноцінно. Х. Ортега-і-Гассет свого часу наголошував, що життя людини постає як радикальна самотність, адже, перебуваючи серед безмежної кількості речей, вона залишається одна у своїй реальності – на самоті з усіма цими речами й іншими людськими істотами: «З глибин початкової самотності, яким, безперечно, і є наше життя, ми раз у раз прагнемо вибратися назовні, досягти настільки ж справжнього спілкування. Ми жадаємо іншу людину, чиє життя цілком і повністю злилося і з'єдналося б з нашим. Звідси нескінченні відчайдушні спроби знайти інших» [4, с. 510].

З цього приводу Свендсен Л. Фр. Г. зауважував, що бути самотнім – це не тільки зазнати невдач у своєму житті, це не тільки неспроможність злагоджено комунікувати з тим, кого потребуєш, адже самотній не може підтвердити свою цінність як людини [7, с. 170]. Ці міркування досить влучно характеризують й історії самотності в романі «Самотність у Мережі».

Сьогодні віртуальне життя в соцмережах почасти стає превалюючим у житті пересічної людини (sic! якщо й уповні не підміняє реальність). У романі Януша Леона Вишневського йдеться про 90-ті роки ХХ ст., коли мережа Інтернет ще не набула такої значущості, розповсюдженості. Тому можливість комунікації у створеній молодим докторантом із Варшави програмі позначала причетних флером вибірковості. Не випадково, що герої

називають цю програму з великої літери, тим самим підкреслюючи її особливий статус у житті людини: «Той докторант не випадково написав Мережа з великої літери. Інтернет поступово ставав чимось культовим. Особливо для молодого покоління. Називання цього просто комп'ютерною мережею, як якогось незначного мотка кабелів у банку або в установі, відбирало Інтернетові містичний чар чогось, що єднає абсолютно поза усіма поділами» [2, с. 40] і далі: «Інтернет був такий. Він трохи нагадував сповідальню, а розмови – вид групової сповіді. Часом ти був духівником, часом тим, хто сповідався. Усе через ту відстань і ту впевненість, що завжди можна витягнути штепсель із гнізда» [2, с. 46]. Поза тим Якуб спорадично усвідомлює, що саме Мережа, у якій він контактує зі своїми колегами, викликає в нього відчуття неможливості побути на одинці з собою, прирікає його на комунікацію: «Однак сьогодні зранку він хотів бути в бюро зовсім сам. Раптом він собі усвідомив, що «зовсім сам означало також усіх на його списку ICQ. Враз реальні люди з сусідніх кімнат стали такими ж небажаними, як і ті віртуальні» [2, с. 43]. Цей стан змінюється від першого листа жінки без імені. З часом Мережа отримує винятково позитивних конотацій: Якуб буде щасливий п'ять днів тижня, коли зможе спілкуватися з жінкою, і нещасний два дні, коли вона не матиме змоги йому писати. Саме в ті два дні він буде відчувати себе самотнім: «User went offline. Як він ненавидів це повідомлення! Особливо в п'ятницю, далеко за південь. У його бюро робилося раптом так порожньо. Він відчував щось, що, мабуть, було сумішшю гіркоти, претензії до неї, розчарування і самотності. Усе нараз» [2, с. 62]. Отже, віртуальна реальність не забезпечує людині такого бажаного Іншого, якщо той Інший – це не особлива людина, яку вона прагне, а велика кількість людей, котрі пропонують спілкування. Для Якуба проблема не в тому, що він не має з ким спілкуватися, а в тому, що він самотній у віртуальному натовпі доти, доки не з'явиться хтось вибірковий, хто надасть сенсу інтернет-комунікації. Тому не дивно, що коли історія любові завершиться фіаско, він із відчаєм молитиме: «Чому мене всі кидають? Чому?! Знайди мене сьогодні. Так, як рік тому. Прошу, знайди мене. Врятуй!» [2, с. 361].

Для жінки без імені Мережа також набуває особливого статусу від початку спілкування з Якубом. З одного боку, вона прагне Іншого хоча б із віртуального світу, переживаючи самотність, на яку її прирікає чоловік і невдалий шлюб («Вона намагалася наблизитися до чоловіка і знайти в нього трохи потрібної їй ніжності. Прагнула звичайної розмови. Про книжку, фільм, про долю. Про щось, що не стосувалося щодення, покупок, грошей і недільних обідів у матері. Але він не мав на те часу в перервах між проектами після роботи. А коли насправду, то тих перерв навіть не було» [2, с. 55]); а з іншого – вона прагне саме Якуба: «Слухай, ти – Якуб, поляк і мешкаєш кільканадцять років у Мюнхені, правда? Я вибрала Тебе, бо Ти є достатньо анонімний, досить далеко і проживаєш досить довго в Німеччині. Це гарантує, що Ти не зробиш мені жодної несподіванки» [2, с. 44]. Іронія долі, що в реальному житті герої також перетнуться: спочатку в барі готелю, потім у вагоні потяга, але не зважаться на знайомство.

Самотність у романі осмислюється й поза історією головних героїв. У цьому контексті варто пильніше придивитися до подруг жінки без імені Алі та Асі. Аліція або Аля перманентно переживає два відмінних стани, що змінюють один одного: безупинний пошук Іншого (чоловіка, який стане коханням на все життя і батьком майбутніх дітей) та катастрофічне усвідомлення непотрібності Іншого, який руйнує потрібну їй самотність: «Саме в такі моменти Аліція ловила себе на думці, від якої стигла кров у жилах, що як насправді цей тип, який лежить поряд з нею в ліжку, руйнує їй те, що вона найбільше любить: гармонійну, доглянуту й стабільну самотність» [2, с. 213]. Тож самотність може бути бажаною, а зіткнення з Іншим лише болючим усвідомленням втрати того, чого ти найбільше прагнеш. Аліція ж не вибирає те, що їй подобається, лише тому, що її мислення стереотипне, у ньому домінують нав'язані зовні ідеї: «Але так вона думала тільки коротку мить і з почуттям величезної вини. Адже самотність – це найгірший вид страждання!» [2, с. 213].

Її дзеркальним відображенням є подруга Ася, яка отримує те, чого так прагне Аля, – особливого чоловіка, котрий має особливу місію порятувати її від родини: «Батько завжди пив, мама завжди плакала, вона завжди соромилася. Він не пив і забрав її до Варшави. Як вона могла його не любити?» [2, с. 215]. От тільки порятована «принцеса» втрапляє у пастку «...чоловіка з безліччю комплексів і ментальністю єфрейтора в каральній операції» [2, с. 214]. Найбільш непереборним для жінки стає неможливість «вирвати хвилю для себе», побути наодинці з тим, що видається їй теж важливим поза родиною, взаєминами з чоловіком і дочкою. Учинивши «злочин» самотності з тим, що потрібно їй (відвідування галерей, музеїв і філармонії, лекцій із космології, генетики й психології), вона переживає власну провину: «Вона поверталася з тих «хвиль для себе збуджена пережитим, але також перелякана і з почуттям вини перед чоловіком, який тільки в момент надзвичайної милості й тільки раз на місяць погоджувався самотійно «максимум дві години зайнятися донечкою і який не міг зрозуміти, про що так насправді йдеться його «шаленій жінці» [2, с. 215]. Отже, Інший може не тільки порятувати від самотності, а й бути зайвим або спровокувати травматичний досвід проживання нав'язаного життя.

На сторінках роману йдеться не тільки про самотність, на яку приречена людина «без-Іншого» чи до якої її саме Інший штовхає, а й про самотність, що її вона обирає задля пізнання трансцендентного й сакрального, наприклад, Творця Всесвіту, Бога, вищої сили. Майбутній архітектор Анджей відмовляється від світського життя, уступає до чину домініканів і в духовну семінарію. Він практикує аскетизм, що межує з мазохізмом, і самотність як єдині шляхи до пізнання Бога: «А тим часом Анджей найдовше з усіх стояв ночами на колінах перед хрестом. Ніч за нічю. Він перестав лише тоді, коли з потрісканих синяків на колінах почала витікати кров і плямити кам'яну підлогу. Це він найчастіше лежав хрестом у каплиці. Це він із самотності, яка сприяла розмові з Богом, учинив свою філософію життя» [2, с. 91]. Розповідаючи історію молодого монаха, автор одночасно провокує низкою питань, серед яких особливе місце належить «чи Ти знаєш, що за одним з найдавніших індуських міфів Творець створив світ лише тому, що почувався самотнім?» [2, с. 91]. До речі, ця ідея неодноразово виринатиме на сторінка книжки. Якщо Бог потребував Іншого, то що залишається людині? Імовірно, відповідь у кожній із історій – також прагнути Іншого. Не даремно аскетизм і самотність Анджея закінчуються тоді, коли він зустрічає Анастасію й уперше переживає «гріх» або земне кохання.

Не менш цікаво самотність артикульована в історії друга Якуба Джима. Видається він – лише наркоман, котрий веде асоціальний спосіб життя, однак зміна призми погляду дозволяє глибше зрозуміти цього героя: «Наркотиками Джим збуджував свою свідомість і підсвідомість, і робив це для того, щоб постійно «відчувати. Коли ж йому це не вдавалося, він впадав у фазу. Зникав, віддалявся від близьких йому людей і, не в змозі подолати самотність, впадав у чорну дірку депресії» [2, с. 244]. Якуб говорить, що наркотики для його друга не були самоціллю, а лише способом постійно «відчувати» світ і людей у ньому, рятунок від самотності без Іншого.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Динамічність глобалізаційних процесів, інформаційні технології й сучасні технічні перетворення кардинально змінили соціокультурний простір повсякденного буття людини, трансформували структуру її комунікативного досвіду. Тому екзистенціал самотності стає одним із домінантних у сучасному інтелектуальному дискурсі. Людина намагається осмислити природу самотності, знайти шляхи її подолання або й прийняття як бажаного стану. У романі «Самотність у Мережі» Януш Леон Вишневський проговорює різні її види, коли людина в парадоксальний спосіб приречена на самотність, адже немає Іншого (або того значимого Іншого), або, коли зустрічає Іншого, але не отримує бажаного гармонійного спів-буття. З огляду на вище зазначене розглянута проблема потребує подальших студій.

Список використаних джерел та літератури

1. Вишневецький Я. «Зрада починається не в ліжку, а в голові». Режим доступу: URL: <https://vsiknygy.net.ua/neformat/28449/> (дата звернення: 20.10.2019).
2. Вишневецький Я. Л. *Самотність у Мережі*. Харків : Вид-во «Ранок», Фабула, 2019. 368 с.
3. Инакший досвід: збагнути незбагненне. *Філософська думка*. 2019. № 3. С. 6–59.
4. Ортега-и-Гассет Х. *Избранные труды*. М. : Издательство «Весь Мир», 1997. 704 с.
5. Осіядач І. *Fenomen Janusza Leona Wiśniewskiego [Źródło elektroniczne]*. Режим доступу: URL: <http://czytampolskie.pl/aktualnosci/fenomen-janusza-leona-wisniewskiego/> (дата звернення: 20.10.2019).
6. Сартр Ж.-П. *Экзистенциализм – это гуманизм*. В *Сумерки богов*. М. : Политиздат, 1989. 398 с.
7. Свендсен Л. Фр. Г. *Філософія самотності*. Львів : Видавництво Анетти Антоненко; Київ : Ніка-Центр, 2017. 208 с.
8. Швалб Ю. М. *Одиночество: социально-психологические проблемы*. К. : Украина, 1991. 270 с.
9. Шевчук Я. *Ното ехскаппанс: Герой сучасної польської та української «молодої» прози*. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. 350 с.

References (translated & transliterated)

1. Vyshnevs`kyj, Ya. «Zrada pochynayetsya ne v lizhku, a v golovi» [«Betrayal begins not in bed, but in the head»]. URL: <https://vsiknygy.net.ua/neformat/28449/> [in Ukrainian].
2. Vyshnevs`kyj, Ya. L. (2019). *Samotnist` u Merezhi* [Loneliness on the Net]. Kharkiv : Vyd-vo «Ranok»: Fabula. [in Ukrainian].
3. Inakshyj dosvid: zbagnuty nezbagnenne [Different experience: to understand the incomprehensible]. (2019). *Filosofs`ka dumka*. 3. 6–59. [in Ukrainian].
4. Ortega-y-Gasset, X. (1997). *Izbarannyje trudy* [Selected works]. M. : Izdatel`stvo «Ves` Mir». [in Russian].
5. Osiyadach, I. *Fenomen Janusza Leona Wiśniewskiego [Źródło elektroniczne]* [The phenomenon of Janusz Leon Wiśniewski [Electronicsource]. URL: <http://czytampolskie.pl/aktualnosci/fenomen-janusza-leona-wisniewskiego/> [in Polish].
6. Sartr, Zh.-P. (1989). *Ekzistenczializm – eto gumanizm* [Existentialism is Humanism]. In *Sumerky bogov*. M. : Polytyzdat. [in Russian].
7. Svendsen, L. Fr. G. (2017). *Filosofiya samotnosti* [Philosophy of loneliness]. L`viv : Vydavnyctvo Anetty` Antonenko; Kyviv : Nika-Centr. [in Ukrainian].
8. Shvalb, Yu. M. (1991). *Odynochestvo : socyal`no-psychologicheskye problem* [Loneliness: socio-psychological problems]. K. : Ukray`na. [in Ukrainian].
9. Shevchuk, Ya. (2012). *Homo excappans: Geroj suchasnoyi pol`s`koyi ta ukrayins`koyi «molodoyi» prozy`* [Homoexcappans: Hero of popular Polish and Ukrainian «young» prose]. Zhytomyr : Vyd-vo ZhDU im. I. Franka. [in Ukrainian].

Статтю отримано 07.11.2019 року
Прийнято до друку 12.12.2019 року